

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Marika Lillepõld

**KINNIPEETAVA USULISTE VAJADUSTE
RAHULDAMINE
(TARTU VANGLA NÄITEL)**

Lõputöö

Juhendaja:
Ebe Põder

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: Mai 2009
Töö pealkiri: KINNIPEETAVA USULISTE VAJADUSTE RAHULDAMINE (TARTU VANGLA NÄITEL)	
Töö autor: Marika Lillepõld	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
Lühikokkuvõte: Lõputöö on kokku 38 lehel, milledest töö põhiosa moodustab 30 lehekülge. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles. Lõputöö koosneb sissejuhatausest, neljast peatükist, mis on jaotatud alapeatükkideks, järeldusi tegevast kokkuvõtvast osast, mis sisaldab ka soovitusi vanglale ja ingliskeelsest resümest. Käesoleva töö põhisuunaks on selgitada välja 2008- 2009 usulised rituaalid Tartu Vanglas. Autor püüab välja tuua vanglas põhilised usundid, usuga seonduvaid rituaale ja otsib võimalikku diskrimineerimist. Töö on aktuaalne, kuna usundeid ja usuga seotud rituaale vanglas on vähe uuritud. Autorit ajendas tööd kirjutama küsimus - miks üks või teine kinnipeetav hakkab vangistuse ajal külastama kirikut. Autor toob välja religiooni sotsioloogilise käsitluse ühiskonnas kui ka vanglas. Lõputöö aluseks on hüpotees, et Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist. Hüpoteesi kontrollimiseks analüüsis autor valdkonnakeskset kirjandust ning viis läbi uuringu 30 Tartu Vanglas karistust kandva kinnipeetava seas. Saadud tulemused on koondatud kokkuvõttesse lähtuvalt kvantitatiivne analüüsile. Autor leidis uuringu tulemusena, et Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist. Tõi välja kinnipeetavate kiriku külastamise põhjused, kinnipeetavate hulgas levinumad usulised rituaalid ja usuline sümbolika.	
Võtmesõnad: kinnipeetav, usk, rituaalid, usuline sümbolika	
Keywords: prisoner, faith, religion, religious ritual, religious symbolism	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Hannes Liivak	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Ebe Põder	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. RELIGIOON – MÕISTE JA DIMENSIOONID	7
1.1 Religiooni dimensioonid.....	8
1.2 Eestis levinumad suuremad konfessioonid	11
1.2.1 Kristlus.....	11
1.2.2 Islam.....	15
2.DISKRIMINEERIMINE	17
2.1 Õiguslik hinnang.....	19
3. TARTU VANGLAS ESINEVAD RELIGIOONID JA NENDEGA KAASNEVAD RITUAALID.....	22
4. UURING.....	25
4.1 Uuringu teoreetilised lähtekohad	25
4.2 U. Bronfenbrenneri sotsio-ökoloogiline süsteemiteooria	25
4.3 Uuringu hüpotees, meetodika ja valim	26
4.4 Uuring, tulemused ja arutelu.....	27
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY.....	34
VIIDATUD ALLIKAD	35
LISAD.....	38

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

Tauhiid – islami keskne Jumalat käsitlev õpetus: Jumal on üks, osade ja kaaslastega

Širk – islami suurim patt, ebajumala teenimine

Hassidism – juudi müstika koolkond

Masorti – traditsiooniline

Ortodoksia – õigeusklikkus, range ametlikest usutõdedest kinnipidamine

Hbr – heebrea keeles

Saj – sajand

pKr – peale Kristuse sündi

eKr – enne Kristuse sündi

PS – Eesti Vabariigi Põhiseadus

Lg – lõige

VangS - Vangistusseadus

SISSEJUHATUS

Õigusloome on suunatud inimkäitumise korrigeerimisele ja suunamisele ehk praktikale, ent baseerub samuti müütidele ehk lugudele, mis põhjendavad kehtivaid piiranguid või soodustusi. Erinevatel aegadel on erinevad aluslood ehk müüdid olnud aluseks ühiskonda reguleerivatele normidele ning kehtivad normid ise on olnud aluseks uute müütide tekkele. Seega on müüt ja seadus omavahel loovas interaktsioonis.

Nii autori kui ka filosoof Goethe arvates mõistuse ja teaduse seisukohalt ei ole inimene loodud. Inimene on tekkinud või arenenud. Sellest erinevusest ortodoksse ja humanistliku antropoloogia vahel saavad alguse mitmed edaspidised erinevused. Nii ei ole humanismi seisukohalt inimesel ei põhjust ega eesmärki väljaspool iseennast, mis ortodokssest vaatepunktist aga just väljaspool inimest asuvad. Ehkki mitmed ortodokssed autorid rõhutavad, nii nagu Marcus Aureliusgi, enda tundmist, aga nii nagu Süüria vaga Iisak ütleb, on enda tundmine oluline just endast väljaspool asuva leidmiseks ja selle tundmaõppimiseks. Ortodoksne baasuskumus: Jumal on Looja, loob kogu kosmoloogilise skeemi, kuhu asetub ka antropoloogia: inimene on osa Jumala loodud korrast. Humanismis on pigem vastupidi: inimene peab ise looma korra ning loob lõpuks jumaladki. Kui inimene on Jumala loodud, siis on ta osa jumalikust hierarhiast ning plaanist, mis läbi ta on alluvussuhtes ega oma vabadust iseenese üle. Autori arvates on inimese vaba tahe pädev otsustamine suhete üle: suhe Jumalaga ja ligimestega, ent mitte vaba valima valiku tagajärgi. Inimesel ei ole vabadust otsustamaks enda ja/või teiste elu üle.

Tartu Vangla on avatud alates 15. novembrist 2002. Käesoleva uurimistöö vajalikkuse tingis asjaolu, et usundid ja usuga seotud rituaale vanglas on vähe uuritud. Autoril on tulnud praktilise töö käigus kinnipeetavatega Tartu Vanglas sageli ette küsimusi, miks üks või teine kinnipeetav külastab kirikut.

Käesoleva töö põhisuunaks on selgitada välja 2008- 2009 usulised rituaalid Tartu Vanglas. Autor püüab välja tuua vanglas põhilised usundid, usuga seonduvaid rituaalid ja otsib võimalikku diskrimineerimist.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse ning viimasega kooskõlas olevate õigusaktide ja Euroopa Liidu Lepingutega, on keelatud diskrimineerimine.

Käesolevas uurimustöös süveneb autor Eestis olevate suuremate usundite teoreetilistesse alustesse. Eraldi vaatab autor Tartu Vanglas olemas olevate konfessioonidega seotud sümboolikat ja rituaale. Nende teadmine ja tunnistamine võib olla aluseks ühiskonna institutsioonide käitumismustrite muutumiseks.

Käesoleva lõputöö uurimisobjektiks on aastal 2008 - 2009 Tartu Vangla olemas olevad konfessioonid ja nendega kaasnevad rituaalid, sümboolika ning usklikud kinnipeetavad.

Töö baseerub kinnipeetavatega läbiviidud poolstruktureeritud intervjuudele. Vaatluse alla oli võetud põhilised Tartu Vangla kirikut külastavad kinnipeetavad. Uuringus kasutas autor 30 kinnipeetava poolstruktureeritud intervjuud, kes on just vangla jooksul pidevalt külastanud kirikut.

Autor otsib töös kinnitust järgmisele hüpoteesile: Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist.

Esimeses peatükis süveneb autor Eestis olevate suuremate usundite teoreetilistesse alustesse ja toob välja enamlevinud konfessioonid. Vaatleb religiooniga seotud rituaalide sotsioloogilist käsitlust.

Teine peatükk on pühendatud diskrimineerimisele.

Kolmandas peatükis puudutab töö autor ajavahemikul 2008 – 2009 Tartu Vanglas olemas olevaid suuremaid esindatud usundeid ja nendega kaasnevaid rituaale ning nende läbiviimise võimalikust.

Neljas peatükk on pühendatud uurimusele, miks kinnipeetavad kirikut külastavad ja millised rituaalid ning sümboolika on nende jaoks olulised.

Saadud tulemused on koondatud kokkuvõttesse lähtuvalt kvantitatiivne analüüsile.

1. RELIGIOON – MÕISTE JA DIMENSIOONID

Religioon, kui iga teinegi mõiste on kujunenud välja ajaloo vältel. Mõiste „religioon“ on vaieldamatult üks retoorika elemente, mille abil määratakse rühma identiteet (Partridge 2005:13).

Tänapäeval viidatakse selle sõnaga neile uskumustele, käitumistele ja sotsiaalsetele institutsioonidele, mis seonduvad arutlustega nagu universumi algus, lõpp ja tähendus; mis juhtub pärast surma; mõjuvõimsate mitteinimolendite (vaimude, esivanemate, inglite, demonite ja jumalate) olemasolu ja soovid; kuidas see kõik kujundab inimkäitumist. Kuna religioonid viitavad nähtamatule (mitte – empiirilisele) maailmale, mis asub meie harjumuspärasest maailmast väljaspool, siis midagi religioosseks nimetades mõistetakse tavapäraselt midagi sellist, mis vastandub nendele institutsioonidele, mida me nimetame „poliitilisteks“. Religioon aga puudutab isiklikku usku, mille üle ei ole võimalik pidada ratsionaalset väitlust, poliitika aga on jälgitav, avalik ning sellisena avatud ratsionaalsele väitlusele (Partridge 2005:10-11).

Durkheimi järgi võib inimelu jagada kaheks sfääriks: igapäevane, profaanne sfäär; see millega inimesed suurema osa ajast tegelevad, mis on nende jaoks tavaline (näiteks töö); püha, sakraalne sfäär; sellised nähtused ja tegevused, mis on inimeste jaoks erilised, millesse suhtutakse austusega. Religioossed ideed ja toimingud kuuluvad sellesse sfääri (Durkheim 1968).

Religioosete ideede allikaks on ühiskond. Inimesed on juba aegade algusest peale tunnetanud, et on olemas mingi kõrgem jõud, mis nende tegevust juhib ja mis ei sõltu nende tahtest. Modernses ühiskonnas traditsioonilise religiooni tähtsus langeb. See ei tähenda, et religioon kaob, vaid et see omandab uue näo – “jumala religioon” ei suuda enam ühiskonda koos hoida ja selle asemele peab tulema “inimese religioon”, selline religioon kus austatakse inimest, tema individuaalsust ja vabadust (Thompson 1982:125).

1.1 Religiooni dimensioonid

Religioonis saab välja tuua erinevaid dimensioone.

Igal religioonil on oma kindel õpetus, mis puudutab maailma ja Jumalat ning mis puudutab ka inimese asendit maailmas (kas maailma mõistetakse heana või kurjana). Kõik religioonid on kujundanud välja ka filosoofilise mõõtme, et tuua see õpetus inimeste igapäeva ellu. Õpetusliku mõõtme juurde kuuluvad kristlik õpetus Kolmainsusest, kui ka õpetus pärispatust. Budismis aga neli õilsat tõde. Kuigi religioonidel on sarnasusi on nad kõik erinevad (Glock, Stark 1966).

Teiseks on religioonis müütiline ja jutustav dimensioon. Siin on pühakirjad, kus esitatakse olulisi müüte. Müüt ei tähenda valet, vaid see on lugu, mis põhjendab olulisi asju (inimese algupära, loomismüüdid jne.), mis enamasti leiavad kajastuse pühakirjades. Kristlik pühakiri on Piibel, judaistlik pühakiri Tanah, islamis on selliseks pühakirjaks Koraan, budismis aga Tripitaka. Lisaks nendele müütidele on igas religioonis ka erinevad legendid, mis on seotud religioonis oluliste inimestega. Legendid ja müüdid sisaldavad eelkõige eetilist sõnumit. Sellise jutustava aspekti juures kõige selgemaks näiteks on islamis olev Sunna, kuhu on kokku kogutud näiteid prohvet Muhhamedi elust ja sõnadest. Osadele moslemitele on see Sunna Koraani kõrval teiseks autoriteediks (Glock, Stark 1966).

Kui erinevate religioonide õpetus on erinev, kui müüdid on erinevad, siis eetika on asjaks, mille osas on kõige suuremaid sarnasusi erinevate religioonide vahel. Ei tohi tappa, varastada või valet rääkida. Seal võib esineda väikeseid erinevusi näiteks tapmise puhul, kui budismis hoidutakse igasugusest tapmisest, siis näiteks Dzshainistidel on keelatud tapmine. Nende mõistes on ka putuka surmamine tapmine (Glock, Stark 1966).

Järgnevalt toob autor välja kogemusliku e. emotsionaalse dimensiooni. Rudolf Otto ja F. Schleiermacher väitsid, et iga religiooni aluseks on kogemus. Kogetakse püha, midagi inimesest suuremat. Ühelt poolt hirmu ja teiselt poolt midagi, mis tõmbab inimest ligemale. Näiteks Paulus, kellest sai kogemuse kaudu kristliku sõnumi kuulutaja. Samuti Buddha, kes püüdis kannatustest vabaneda. Sama on ka Vana Testamendi prohvetite

juures, kus kogemusel on suhteliselt oluline koht. Religiooni juures on oluliseks ka emotsioonid, mis tekivad või kujunevad jumalateenistustel (Glock, Stark 1966).

Religioonil on ka sotsiaalne dimensioon - iga religioon on seotud ühiskonnaga laiemalt. Enamik religioone praktiseerivad heategevust, kuid ka selle religiooni sisemist ülesehitust (Glock, Stark 1966).

Kõik religioonid loovad materiaalseid asju (esemeid). Ehitatakse kirikuid, mošeesid ja ka jumalateenistustel kasutatavat atribuutikat. Vaimulike riietus kuulub siia alla ja ka, et mida paremini religioonil majanduslikult läheb, seda rikkalikum on selle materiaalne pool. Religioosne kunst ja islamis üleüldiselt viite olenditest joonistada ei tohi. Põhjenduseks on see, et tehes kujusid loomadest või inimestest, et viimselpäeval peavad nad nendes kujunditesse hinge sisse puhuma ja kui seda ei suudeta, lähevad nad põrgusse (Glock, Stark 1966).

Samal ajal tuleb tähelepanu juhtida, et need dimensioonid ei eksisteeri eraldi, vaid on omavahel tihedalt seotud. Erinevates religioonides on keskseteks asjadeks erinevad dimensioonid. Kristluses on keskmeks õpetuslik dimensioon. Judaismis aga ei ole õpetusel nii oluline koht. Sama on ka islamis, kus olulisemaks on rituaalid. Judaism on etniline vorm. Samamoodi rituaalide tähtsus ilmneb islamis, kus islamis on viis alussammast, millele islam toetub, mis on teatud praktikad: usutunnistamine, viis korda päevas toimub palvusalmuste andmine, palverännakul käimine ja paastumine ramadani kuus. Judaismis on oluline ka müütiline dimensioon – juudid on valitud rahvas ja neil on leping Jumalaga. Need dimensioonid on olulised ka teatud poliitiliste ideoloogiate juures, mille hulka kuuluvad: rahvuslus ja natsionalism. Samamoodi on seal oluline osa emotsioonidel jne (Plaat 2000).

Religioon ei kao, vaid muutub. Sekulariseerumine ei tähenda religiooni kadumist ühiskonnast, vaid selle mõju väheneb ühiskonnas. Urbaniseerumine, mis on toimunud viimase 20ne aasta jooksul on koondanud inimesed linnadesse. See on asi, mis on religiooni muutunud, kus vanad traditsioonid, mis maal on toiminud ei toimi enam linnas. Globaliseerumine teeb maailmast ühe suure küla. M. McLuhan tuli selle ideega esmalt välja 60ndatel. Maailm on muutunud väiksemaks ja mõjud, mis mujal maailmas toimuvad jõuavad kohale kiiremini, mille tulemusena muutub maailm ühetaolisemaks.

Usundisotsioloogia keskseks huviobjektiks on ühiskonna ja religiooni vahelised suhted. Max Weber'i pööras tähelepanu sellele, kuidas usuline muutus põhjustab muutumist ühiskonnas. Tänapäevane usundisotsioloogia pöörab tähelepanu sellele, kuidas uued usundid saavad läbi ühiskonnaga. Sama moodi tegeleb see ka usuliste rühmade ülesehituse jälgimisega (Plaat 2000).

Uskumus on aga mistahes põhimõtte, arvamus või tõekspidamine, millest juhindutakse ja mis annab elule tähenduse ja suuna. Sisuliselt on uskumus kindlustunne, kus oskame kasutada oma sisemisi ressursse. Vajadus religiooni järele: vajadus rituaali järele, mis korrastab elu; vajadus tähenduse järele, mis mõtestab elu (Partridge 2005).

Ei ole religiooni ilma rituaalita. Tihti liitatakse rituaalides ühe või teise liikumisega - (kristluses on üheks olulisemaks ristimine), samamoodi palved, meditatsioon, ohvri toomised jne (Smart 1989).

Seosed rituaali, kultuuri ja ühiskonna vahel on kasvava tähtsusega olnud sotsiaal – ja kultuuriantropoloogia huviorbiidis. Juba William Robertson Smith`st ja Emile Durkheimist alates on tähelepanu pööratud ka rituaali rollile sotsiaalse stabiilsuse ja kultuurilise ühtekuuluvustunde tagamisel. Küll aga on jäänud tähelepanuta küsimus rituaali enda sotsiaalsest legitiimsusest – miks on mõnede rituaalide aktsepteeritavus ja iseenesestmõistetavus kõrgem, samas kui teised rituaalid võivad jätta osalejad ükskõikseks või rituaali vastu isegi protesti tekitada (Smart 1989).

Iga religiooni juurde kuuluvad nende rituaalid. Durkheim iseloomustab rituaali, kui tegutsemisviisi. Ta märgib, et pole olemas rituaali, mis mingil määral ei sisaldaks sakraalset (Durkheim 1968:10-37) ja määratleb, kuidas inimene peaks sakraalsete objektide juuresolekul käituma (Durkheim 1968:41).

Partridge teooria tugineb suuresti Durkheimi arvamusele ja defineerib rituaali, kui sümboolse tegevuse, milles on kindel seaduspärasus. Religioosnes rituaalis viidatakse sageli jumalikele või üleloomulikele olenditele või ka esivanematele, rituaalis osalejad kutsuvad neid välja ning lepitavad, toidavad (andide või ohverdustega) ja austavad neid või astuvad nendega mõnel muul viisil ühendusse. Rituaalide kaudu püütakse toime tulla inimeksistenti kesksete probleemidega ja neil on võime muuta inimesi ja olukordi.

Rituaalsete sümbolite mitmetähenduslikkus nii võimendab kui ka vähendab inimese vajadusi ja emotsioone, neis manipuleeritakse sümbolite ja pühade objektidega, rituaalidel on inimkultuurile põhjanev tähendus ning nende abil võib üksikisikuid ja rühmi kontrollida, hävitada, stabiliseerida, täiustada ja isegi terroriseerida (Partridge 2005:32-33).

Usuliste rituaalide eesmärk on põhiliselt, et inimesed läbi rituaalsete tegevuste jagaks ja saaks aru nende kavatsustest. Aeg ja ruum on pühad, mis on sümboolselt märgistatud ja tähistatud ning tähtis on tegevuse lõpptulemus (tervenemine, initsiatsioon, lahkunute aitamine jm) (Partridge 2005:33).

Euroopas, seal hulgas ka Eestis on suurimaks uskkonnaks kristlus. Teiseks suureks religiooniks on islam, mis on levinud viimaste aastate jooksul ja seda peamiselt sisserännanute arvelt ja ka segaabielude tõttu. Samuti on judaiste Euroopas. Üks suundumus, mis on omane Euroopale, on uute usuliste liikumiste toetajate arvu kasv (Plaat 2000).

Aastal 2007 korraldatud rahvaloenduses küsiti Eestis elavatelt üle 15-aastastelt inimestelt ka nende usulist enesemääratlust puudutav küsimus. Kõige sagedamini määratleti end luterlaste 180 000 ja õigeusklikena (Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik ja Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik) kokku 185 000. Neile järgnesid baptistid 5974, katoliiklased 6000 ja islamiusulised 1400 (Usuelu 2009).

1.2 Eestis levinumad suuremad konfessioonid

1.2.1 Kristlus

Tennmann 1991 defineerib Kristluse. Kristlus ehk ristiusk, mille keskmeks on Jeesus Kristuse elu ja õpetused. Kristlased usuvad, et Jeesus on Jumala poeg ning Vanas Testamendis ennustatud Messias. Kristlased käsitlevad Uue Testamendi raamatuid kui üleskirjutisi Jeesuse kuulutatud rõõmusõnumist. Ligikaudu 2,1 miljardi järgijaga 2001.

aastal on kristlus suurim maailmareligioon. Kristlus on valitsevaks regiooniks Euroopas, Ameerikas, Lõuna-Aafrikas, Filipiinidel ja Okeaanias. Kristlus kasvab jõudsalt ka Aasias, eriti Hiinas ja Lõuna-Koreas. Kristlus oli algselt judaismi usulahk ning käsitleb seega pühakirjana ka juutide Tanahi raamatuid, mida kutsutakse kristluses Vanaks Testamendiks. Sarnaselt judaismile ja islamile liigitatakse kristlus Aabrahamlikuks religiooniks.

Ristiusu tuntuim sümbol on rist. Kristluse aluseks on usk Jumalasse, kõikväelisse Isasse, taeva ja maa loojasse, kelle ainus poeg, Pühast Vaimust saadud ja neitsi Maarjast ilmale tulnud, Jeesus Kristus kannatas Pontius Pilaatuse all, löödi risti, suri ja maeti maha. Usutakse, et Jeesus Kristus läks alla surmavalda, tõusis kolmandal päeval surnuist üles ja läks taeva, kus istub Jumala, oma kõikväelise Isa, paremal käel. Kristlased usuvad, et sealt tuleb Jeesus Kristus kohut mõistma elavate ja surnute üle. Samuti usutakse Püha Vaimu, üht püha kristlikku Kirikut, pühade osadust, pattude andeksandmist, ihu ülestõusmist ja igavest elu. (Kristlus 01.01.2009).

Kristlased usuvad, et kolm päeva peale surma tõusis Jeesus üles ehk ärkas ellu ja umbes 40 päeva hiljem tõusis taevasse. Enne ristilöömist sõi Jeesus oma jüngrite seltsis viimse õhtusöögi (Püha Õhtusöömaaeg). Seda õhtusöömaaega taasesitavad kristlased leiba ja veini (mõnes konfessioonis viinamarjamahla) tarvitades erilisel kiriklikul tseremoonial, mida nimetatakse armulauaks või õhtusöömaajaks. Tähtsaimad pühad: jõulud, ülestõusmispühad ning nelipühad (Kristlus 01.01.2009).

Kristlik Piibel sisaldab Heebrea Piiblit (Vana Testament) ning Kristuse elu ja õpetusi (Uus Testament).

Kirik jaguneb järgnevalt (autor toob oma töös välja põhilise jagunemise) :

Katoliiklus - (kreeka sõnast καθολικός (*katholikós*) 'üleüldine', 'universaalne') ehk katolitsism on kristluse levinuim usutunnistus, mis tunnustab paavsti oma vaimuliku peana; õigeusu ja protestantismi kõrval üks kolmest kristluse põhiharust. Katoliikluseks nimetatakse ka Rooma Katoliku Kiriku õpetust.

Katoliikluse aluseks on Piibel koos deuterokanooniliste raamatutega, püha pärimus ning kiriklik traditsioon; neid käsitab katoliiklus Jumala vahetu ilmutuse allikaina. Katoliikliku õpetuse järgi moodustavad Kristuse lepitussurm inimkonna pattude eest ja pühakute heated jumaliku armuvara, mida katoliku kirik jagab oma liikmetele seitsme sakramendi

kui iseenesest mõjuvate (ex opere operato) õndsakstegevate vahendite kaudu (Katoliiklus 01.01.2009).

Õigeusk - katoliikluse ja protestantismi kõrval üks kristluse kolmest põhivoolust. Õigeusu tunnistajaid nimetatakse õigeusulisteks, õigeusklikeks, õigeusklikeks kristlasteks või ortodoksideks. Õigeusulised peavad õigeusku kristluse algseks kujuks (Katoliiklus 01.01.2009).

Ortodoksid kasutavad religioosset atribuutikat, mida kasutavad õigeusklikud väljendamaks oma usku. (Pühakiri, kaelarist, palvehelmed, ikoon ja palveraamat) Põhiliseks individuaalseks atribuudiks on kaelarist. Kasutusel on erineva kujuga ristid. Õigeusu väline tundemärk on ikoon – aken igavikku. Icoon on kujund mõnest pühast inimesest või sündmusest. Õigeusu puhul pöörduakse palvetega kindlate pühakute poole. Jumalateenistust viiakse läbi kirikutes, mis on pühendatud mõnele pühakule. Õigeusus on sakramente, mida saab ainult korra elus – ristimine ja laulatus. Lisaks on toimingud, milles osaletakse pidevalt – armulaud ja piht. Armulaud on õigeusklikule kõige püham ja sellesse suhtutakse väga aupaklikult (Katoliiklus 01.01.2009).

Luterlus - kristlik konfessioon, mis on alguse saanud Martin Lutheri tegevusest protestantliku reformatsiooni algatajana. Luterlased ise on oma kirikut nimetanud ja nimetavad õigupoolest evangeelseks, kristlikuks või apostellikuks. Nimetus "luterlased" (ladina keeles Lutherani) pärineb algselt katoliiklastelt Johann Eck`ilt (1520: "aduersus Lutheranos, et alios hostes Ecclesiae" 'luterlaste ja teiste Kiriku vaenlaste vastu') ning seda tarvitati selleks, et kuulutada protestandid ketseriteks. Alles hiljem hakati end ise selle sõnaga nimetada, et end eristada nii katoliiklastest kui ka Huldrych Zwingli ja Johannes Calvini järgijatest. Luterlased peavad Jumalaema austamist ja paavstlust jumalateotuseks. Oma kirikuid ja kogudusi nimetavad nad luterlikeks, luteri usu, evangeelseteks või evangeelseteks luteri usu kirikuteks ja kogudusteks (Luterlus 01.01.2009).

Baptism - pärineb kreekakeelsest sõnast, mis tähendab vette kastmist; baptismis ei ristita mitte lapsi, vaid usku tunnistanud täisealisi üleni vettekastmisega. Baptistid on evangeelse protestantliku lahkusulise liikumise – baptismi – järgijad. Baptistlikud kogudused on autonoomsed ja nende usuline praktika võib mõneti erineda. Ainsa usuõpetusliku autoriteedina tunnistavad baptistid piiblit, millest püütakse lahus hoida puhtinimlikku

päritolu usulist pärimust. Fundamentalistlikud baptistlikud rühmitused usuvad piibli eksimatust ja sõnasõnalist tõlevastavust. Baptistide usulises praktikas ei ole vaimulikke, kes peaksid vahendama uskliku ja Jumala suhet, usutakse, et iga kristlane võib saavutada Jumalaga vahetu sideme. Vaimulikest talitustest pühitsetakse usklike ristimist ja pühaõhtusöömaaga, sealjuures viimase puhul rõhutatakse tegevuse sümboolset iseloomu ning eitatakse transsubstantsiatsiooni. Usutakse inimese usulise valiku vabadust ning päästmist ainuüksi usu, mitte heade tegude vms läbi. Toetatakse riigi ja kiriku lahusust. Jumalateenistuse keskne osa on jutlus, tihti kasutatakse muusikat, nt koorilaulu (Baptistid 01.01.2009).

Adventism - tuleneb ladinakeelsest sõnast adventsus 'saabumine' (peetakse silmas Kristuse teist tulemist). Adventistid ehk adventkogudus ehk adventkirik on kristlik kogudus, mis kuulub protestantide hulka ning tekkis 19. sajandil Ameerika Ühendriikides Jeesuse Kristuse maa peale tulemise ootuses. Esialgu oli tegu interkonnessionaalse liikumisega, milles osales mitmete erinevate kirikute liikmeid, sealhulgas baptiste, metodiste ja universaliste. 19. sajandi teisel poolel organiseerusid adventistid omaette koguduseks. Nad peavad oluliseks kuulutada sõnumit, et Jeesuse tulek on lähedal. Peamiseks adventistide koguduseks on Seitsemenda Päeva Adventistide kogudus. Nad peavad tähtsaks hingamispäeva (sabbati pühitsemist laupäeval) ning tervislikke eluviise (Adventism 01.01.2009).

Nelipühilus - protestantlik usuliikumine, mille õpetus rajaneb peamiselt Uuel Testamendil. Nelipühilased usuvad Jeesus Kristuse peatset taastulemist, maailmalõppu ja tuhandeaastast rahuriiki. Kesksel kohal nelipühilaste õpetuses on Püha Vaimu tulek apostlite peale ja kõigi koguduseliikmete võime on samast kogemusest osa saada (Nelipühilased 01.01.2009).

Metodism - tegevuse peamised eesmärgid on: Jumala Sõna kuulutamine; korrapärase sakramentide jagamine; usulise, kõlbelise ja haridusliku kasvatustöö tegemine; vaimulike töötegijate koolitamine; kristliku kultuuri edendamine. Metodistide ehk metoodikute õpetuse ja tegevuse aluseks on Vana ja Uus Testament, Apostlik, Nikaia ja Athanasiuse usutunnistus, Ühinenud Metodisti Kiriku usuartiklid, kirikukord ja kiriku enese õigusaktid (Eesti Metodisti Kirik Põhikiri, 2003:2).

1.2.2 Islam

Sõna "islam" pärineb araabia keelest, tähendab täielikku alistumist Ainsa Jumala (Allahi) tahtele ja pärineb samast samatüvest nagu sõna "salam", mis tähendab rahu. Islam ei ole uus religioon, vaid sama Tõde, mida Ainus Jumal avaldas Oma kõikidele prohvetitele, kaasaarvatud Noale, Aabrahamile, Moosesele ja Jeesususele (alaihū salam). Islam ei ole mitte ainult religioon, vaid see on moslemile ka tema täiuslikuks eluviisiks (Islam 01.01.2009).

Islam tähendab ülistada ainult Allahi (*tauhiid*), olla Temaale sõnakuulelik, mitte luua Temaale partnereid (*širk*) ja lüüa lahku end ka polüteismi inimestest ning islam on kolmes astmes: (Shaikh Muhammad ibn Saalih al-Uthaymeen :27)

1. islam - allumine ja sõnakuulelikkus Allahile
2. iimaan - tõene usk, mis on uskumine südamega, ütlemine keelega ja vastavalt käitumine oma ihuliikmetega
3. ihsaan - ülistamise täiuslikkus

„Islami religioon on usk, mille Allah saatis ingel Gaabrieli (alaihū salam) kaudu oma viimasele prohvetile ja sõnumitoojale Muhammadile (sallAllahu alaihi wa sallam). Allah tühistas islamiga kõik teised religioonid, tegi selle ideaalseks Oma sulastele ja valis selle nende religiooniks. Islam on ainus tõene religioon, mida Allah on kogu inimkonnale pannud kohuseks ja Ta võtab vastu Otsustuspäeval. Puhas ja korrektne islami vorm on määratletud Koraani ja autentse Sunna [Prohvet Muhammadi (sallAllahu alaihi wa sallam) teod ja eluviis] kaudu ja on vastavalt kolme esimese õiglaste (tõsiusklike) põlvkondade moslemite [Prohveti (sallAllahu alaihi wa sallam) õiglaste kaaslaste, kaaslaste järglaste ja järglaste järgijate] praktilistele mõistmistele“ (Shaikh Saalih al-Fawzan : 199).

Koraan on jaotatud 114 peatükiks ehk suuraks, mis esitab holistliku usuõpetuse, kus nõutakse kõiges ülimuslikkust ega luba mingit jaotust religioosseks ja ilmalikuks. Ta

käsitleb väga erinevaid teemasid ning sisaldab ka moraaliõpetuse, milles eristatakse õiget väärist ning käsku Jumalale alluda ja teda karta (Partridge 2005:368-370).

Islamikalender põhineb kuu liikumisel ja on ligikaudu üksteist päeva lühem kui 365-päevaline päikesekalender. Islamiusu esimeseks astmeks on islami viis tugisammast, mida moslem peab praktikasse panema. Isik, kes saavutab selle esimese islami astme, on muslim (moslem) (Islam 01.01.2009):

1. Šahaadatain ehk usutunnistused
2. Iqaamatas-salaat ehk palve 5 korda päevas Meka suunas
3. Zakaat ehk almus
4. Syaam ehk paast – ramadaani kuul
5. Hadž ehk palverännak Mekkasse.

2. DISKRIMINEERIMINE

Usutunnistus hõlmab religioosse maailmavaate. Muud veendumused hõlmavad kõik mittereligioossed veendumused. Siia alla kuulub diskrimineerimine nii religioosse või mittereligioosse maailmavaate omamise kui ka väljendamise alusel. Muude veendumuste põhjal on mõnede gruppide või üksikisikute erinev kohtlemine võimalik ning põhjendatav juhul, kui nende tegevus läheb selgesse vastuollu ühiskonna üldiste huvide, avaliku korra ja julgeolekuga või kui see on vajalik kuritegude ennetamiseks, tervise, teiste inimeste õiguste või vabaduste kaitseks (Võrdse kohtlemise seadus 2008).

Diskrimineerimine on õiguste vähendamine. Diskrimineerimine põhineb osa kodanike sool, rassist, rahvusel, usulistel ja poliitilistel tõekspidamistel (EE II 1987:131) ning on keelatud Euroopa Liidu lepingute ja Eesti Vabariigi Põhiseadusega.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 14 sätestab: „Käesolevas konventsioonis sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised ja muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund.“ (Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 14. 02.01.2009)

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 21 lõike 1 kohaselt keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvi, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usu või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varandusliku seisu, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu (EL Põhiõiguste Harta 2007).

Euroopa Liidu lepingu artikli 6 kohaselt on Euroopa Liit rajatud vabaduse, demokraatia, inimõiguste ja põhivabaduste austamise ning õigusriigi põhimõtetele, mis on ühised kõikidele liikmesriikidele, ning ta austab inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooniga tagatud ning liikmesriikide ühesugustest riigiõiguslikest tavadest

tulenevaid põhiõigusi kui ühenduse õiguse üldpõhimõtteid (Euroopa Liidu lepingu artikli 6 02.01.2009).

Euroopa Ühenduste asutamislepingu artikkel 13 sõnastab: „Ilma et see piiraks käesoleva lepingu teiste sätete kohaldamist ja talle ühenduse poolt antud volituste piires võib nõukogu komisjoni ettepaneku põhjal ühehäälselt ja pärast konsulteerimist Euroopa Parlamendiga astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.“

ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artikkel 1 sätestab: Kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt...

Sama õigusakti artikkel 2 ütleb, et igal inimesel peavad olema kõik käesoleva deklaratsiooniga välja kuulutatud õigused ja vabadused, olenemata rassist, nahavärvusest, soost, usulisest, poliitilisest või muudest veendumustest, rahvuslikust või sotsiaalsest päritolust, varanduslikust, seisuslikust või muust seisundist. Samuti ei tohi vahet teha, lähtudes selle maa või territooriumi, kuhu isik kuulub, poliitilisest, õiguslikust või rahvusvahelisest seisundist, olgu siis tegemist sõltumatu, hooldusaluse, iseseisvusetu või mõnel muul viisil oma suveräänsuses piiratud maa või territooriumiga.

Eesti Vabariigi Põhiseadus sätestab usulised küsimused järgnevalt:

§ 12. Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

§ 40. Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus. Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole. Igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.

§ 41. Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele. Kedagi ei tohi sundida neid muutma. Veendumustega ei saa vabandada õiguserikkumist. Kedagi ei saa veendumuste pärast võtta õiguslikule vastutusele.

§ 45. Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Seadus võib seda

õigust piirata ka riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigi- või ärisaladuse või konfidentsiaalsena saadud informatsiooni ning teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks, samuti õigusemõistmise huvides (Eesti Vabariigi Põhiseadus).

Eesti Põhiseadus on kõige kõrgem seadus Eesti Vabariigis, kuid vastavalt seadusereservatsiooniga on kõiki selliseid õigusi ja vabadusi õigusaktidega võimalik piirata võimalusel, kui see ei lähe vastuollu Põhiseadusega.

Kirikute ja Koguduste Seaduse § 8 sõnastab üksikisiku õigused - igal isikul on õigus vabalt valida, tunnistada ja kuulutada oma usulisi veendumusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist, kõlblust ega teiste inimeste õigusi ja vabadusi (Kirikute ja Koguduste Seadus 02.01.2009).

Sama seaduse § 9 täpsustab usuliste talituste täitmine ravi-, õppe-, hoolekande- ja kinnipidamisasutustes ning väeosades - Ravi-, õppe-, hoolekande- ja kinnipidamisasutustes viibijal ning kaitseväelasel on õigus täita usulisi talitusi vastavalt oma usutunnistusele, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist, kõlblust, nendes asutustes kehtestatud korda ega teiste seal viibivate isikute õigusi (Kirikute ja Koguduste Seadus 02.01.2009).

Jumalateenistusi ja usulisi talitusi ravi-, õppe- ja hoolekandeesutustes korraldab usuline ühendus omaniku või asutuse juhi, kinnipidamisasutustes vangla direktori, kaitseväes väeosa ülema ning Kaitseliidus maleva pealiku loal (Kirikute ja Koguduste Seadus 02.01.2009).

2.1 Õiguslik hinnang

Õigus veendumustele (koos õigusega jääda truuks oma arvamustele) on põhiseaduses paigutatud eraldi paragrahvi (PS § 41), viitab see sellele, et PS § 41 kaitsealasse kuuluvad poliitilised ja muud mittereligioossed arvamused ja veendumused, samas kui PS § 40 on orienteeritud peamiselt usuvabadusele ehk religioossetele veendumustele. Nende paragrahvide sisustamisel paneb autor tähele ka nende vahetut seost PS §-s 12 sisalduva diskrimineerimise keeluga "usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste" põhjal.

Sisemise realiseerimise mõttes ei ole PS § 40 lg 1 ja § 41 lg 1 kaitseala eristamisel praktilist tähendust. Igaühe õigus mõelda, kujutleda ja uskuda, mida ta soovib ja õigeks peab, on reservatsioonita põhiõigus. Mõlemad ülaltoodud regulatsioonid kaitsevad inimese sellist passiivset, seesmist vabadust ehk nn forum internum'it riigi sekkumise eest.

Kui isiku vaated ja sisemised veendumused, olgu need religioossed või maailmavaatelised, kasvavad üle vaadete väljendamiseks või mõtete realiseerimiseks ehk forum externum'ks, siis siin teeb põhiseadus vahet religioossetel ja mittereligioossetel veendumustel. Maailmavaatelite ideede (nt poliitiliste, teaduslike jmt) vaba avaldamise ja levitamise õigus on tagatud PS §-s 45. PS § 45 lg 1 sätestab, et igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Religioonist tulenevate veendumuste väljendamise vabaduse on põhiseadus võtnud eraldi kaitse PS § 40 lõikes 3.

PS § 40 lg 3 kaitseb igaühe vabadust täita usutalitusi. Usutalituste aluseks on religioon kui fundamentaalselt kollektiivne nähe. See on inimese sügav sisemine veendumuste/teadmiste tervik. R. Maruste arvates võib õiguse jääda kindlaks oma arvamustele ja veendumustele eraldi paragrahvis iseseisva põhiseadusliku õigusena esitamise üheks põhjuseks olla Eesti totalitaarse lähimineviku kogemus (Maruste 2004:526) inimese olemusest ja teda ümbritsevast maailmast, mille koostisosadeks on teatud eetika-, moraali ja käitumisnormid, jumalateenistused jne.

PS § 40 lg 3 ei kaitse igat inimese väidetavat usutunnistuse väljendust. Sarnaselt Euroopa Inimõiguste Kohtu antud tõlgendusele Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 9 hõlmab PS § 40 lg 3 kaitseala ühiskonnas kollektiivsete nähetena eksisteerivaid religioonivorme. See tähendab PS § 40 lg 3 kohaldamiseks peab usk olema saavutanud "veenvuse, tõsiduse, siduvuse ning omama positsiooni usundite seas." Üldiselt aktsepteeritud religioonideks on peetud kristluse erinevaid vorme, judaismi, islamit, hinduismi, sikismi, budismi. Euroopa Inimõiguste Kohus on aktsepteerinud ka vähemtunnistatud uske nagu ateism jne. Sellest nähtuvalt inimese üksikute ideede ja veendumuste väljendamine ei kuulu PS § 40 lg 3 kaitse alla, kuid on tagatud PS §-s 45.

PS § 40 lg 3 välja toodud usutalituste täitmise vabadusele tuginevad kirikute ja koguduste seaduse § 9 koos VangS § 47 lg 3 lausega 2. Kirikute ja koguduste seaduse § 9 lg 1 sätestab, et kinnipidamisasutustes viibijal on õigus täita usulisi talitusi vastavalt oma usutunnistusele, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist, kõlblust, nendes asutustes kehtestatud korda ega teiste seal viibivate isikute õigusi. VangS § 47 lg 3 lause 2 sätestab vastavus põhiseaduslikule võrdse kohtlemise põhimõttele.

Vastavalt PS §-le 12 on kõik seaduse ees võrdsed.

Selleks, et hinnata, kas võrdse kohtlemise põhimõtet on rikutud, tuleb kõige esimese sammuna tuvastada võrreldavad grupid, keda koheldakse erinevalt, ning teisena hinnata, kas erinev kohtlemine on õiguspärane või mitte (Jõks 2008).

On selge, et elu kinnipidamiskohas ei ole siiski samastatav olustikuga vabas ühiskonnas, kus inimene saab kõige laiemalt oma eneseteostusvabadust ja iseolemist realiseerida. Seepärast peavad kinnipeetavad paratamatult arvestama sellega, et neil tuleb taluda teatud piiranguid või ebamugavusi, mis tulenevad vangistuse olemusest.

3. TARTU VANGLAS ESINEVAD RELIGIOONID JA NENDEGA KAASNEVAD RITUAALID

Euroopa vanglareeglistiku 46. kohaselt lubatakse võimalust mööda vangidel rahuldada religioosseid, vaimseid ja moraalseid vajadusi, kinnipidamiskohtades toimuvatel teenistustel ja muudel usulistel kokkusaamistel osaleda ning saada endale sellesisulist kirjandust. Sama õigusakti 47. sätestab, kui vanglas on küllalt palju vange ühest konfessioonist, määratakse selle usundi kvalifitseeritud esindaja ja tagatakse tema kohalolek vanglas. Kui see on vangide arvu seisukohast õigustatud ja olud seda lubavad, asub ta tööle täiskohaga. Vaimulikul lubatakse pidada regulaarseid teenistusi ja teha usurituualijärgseid eravisiite. Mis tahes konfessiooni esindaja visiiti vangi juurde ei tohi keelata. Kui vang ei soovi kohtuda ühegi konfessiooni esindajaga, siis teda selleks ei sunnita (Euroopa vanglareeglistik 2006).

Tartu Vanglas on reguleeritud kinnipeetavate religioonialane tegevus tuginedes Vangistusseaduse § 62, mis sätestab, et vangla tagab kinnipeetavale tema usuliste vajaduste rahuldamise. Täpsemalt reguleerib selle Tartu Vangla Kodukord punkt 17. Tartu Vangla tagab süüdimõistetute eluhoone ja eelvangistusehoone avatud osakondade kinnipeetavatele võimaluse osaleda eesti- või venekeelsetel jumalateenistustel vangla kirikus vastavalt usutunnistusele. Juhul, kui kirikusse lubamine ei ole võimalik, võib kaplan jagada sakramente või teha muid kiriklike toiminguid vestlusruumis, kambris või muus kohases ruumis. Osavõtt jumalateenistustest ja teistest kiriklikest üritustest on kinni peetavatele isikutele vabatahtlik. Osavõtt jumalateenistustest ja teistest religioossetest üritustest (piiblitund, leeritund, vaimulik vestlusring) kirikus on võimalik vaid neile kinnipeetavatele, kes on kantud vastavasse nimekirja. Kinnipeetava kandmine usulises tegevuses osalejate nimekirja toimub tema sooviavalduse alusel (kas kaplani või inspektor-kontaktisiku vahendusel). Igal kinni peetaval isikul, olenemata usutunnistusest, on võimaluste piires võimalik kohtuda oma religiooni esindajaga. Kinnipeetaval isikul on võimalus taotleda kaplani vahendusel endale religiooset sümboolikat. Kinni peetaval isikul, kes viibib kartseris, on võimalik saada kaplanilt pühakirja vastavalt usutunnistusele

ning soovi ja võimaluse korral pühakirja juurde kuuluvat ühte religioosse sisuga õpperaamatut, kui tal neid kambris veel ei ole (Tartu Vangla Kodukord 2009).

Vaimuliku tööd vanglas reguleerib Vangistusseadus, Kirikute ja Koguduste seadus, Kaplani ametijuhend ja Vabatahtlike tööd reguleeriv määrus. Tartu Vanglas on esindatud järgmised konfessioonide esindajad – Eesti Metodisti Kiriku vaimulik, Baptisti koguduse diakoniss, Luteri Kiriku diakon, Eesti Apostellik Õigeusu Kiriku preester. Vabatahtlikena külastab vanglat regulaarselt Rooma Katoliku Kiriku preester ja Advendikiriku vaimulik (Ilumets 2008).

Tartu Vanglas on kinnipeetavate seas esindatud järgmised religioonid - Kristlus, Islam, Judaism. On veel olnud budist, maausuline ja satanist, kuid täna on nad vabaduses või üle viidud teise vanglasse (Ilumets 2008).

Moslemitel on tähtsamad usukombed (viis alussammast), mida vanglas on võimalik järgida. Kui kristluses, eriti protestantismis, on olulisel kohal õige usuline õpetus, siis islam keskendub rohkem välisele käitumisele ning Jumala tahte allumisele nii üksikisiku kui ka kogukonnana. Jumalale allutakse läbi viie alussamba, millest esimeseks on usutunnistus: «Ei ole teist jumalat peale Jumala ja Muhamed on tema prohvet.»

Teiseks alussambaks on palve. Moslemid palvetavad viis korda päevas: enne päikesetõusu, pärast keskpäeva, hilisel pärastlõunal, päikeseloojangul ja öösel.

Kolmandaks alussambaks on islamikalendri üheksandal kuul (ramadaani kuul) toimuv paast, mil täiskasvanud moslemid loobuvad koidust päikeseloojanguni söögist, joogist, lõhnaainetest, ravimitest ja intiimsuhetest. Sellistest piirangutest on vabastatud reisil olijad, haiged ja alaealised kuni 14.eluaastani jne.

Neljandaks alussambaks on annetus (tavaliselt 2,5% isiku varast), mida moslemid vabatahtlikult jagavad puudust kannatavatele usukaaslastele.

Viiendaks alussambaks on palverännak, kuid see on kohustuslik vaid neile, kellel on see füüsiliselt ja majanduslikult võimalik, nii et nad oma perekonna heaolu ei ohusta. Palverännupaigaks on peamiselt Kaaba Mekas Saudi Araabias, šiiitidel ka Najaf ja Kerbela Iraagis (Islam 02.01.2009).

Vaeste abistamist otseselt vanglas teostada võimalik ei ole. Küll aga saab abistamist teostada läbi lähisugulaste. Palverännaku puhul on tegemist ühekordse toiminguga, seega võimalik peale karistuse kandmist tähtajalise vangistuse puhul.

Kristlikust rituaalidest vanglas saab kinnipeetav järgmisi sakramente – ristimine, armulaud, piht, laulatus, haige salvimine õliga ja liikuvad pühad. Ristimisel kasutatakse vee alla kastmist ja peale valamist. Tartu Vangla kirikus on basseini, kus soovijaid ristitakse. Ristimisele järgneb võidmine, mille kaudu liidetakse isik kirikuga. Protestantlik armulaud on vanglas kord kuus ja sellel saavad osaleda kõik ristitud kinnipeetavad. Vahet ei tehta usku kuuluvusel. Osalemine jäetakse inimese enda otsustada. Tartu Vanglas kasutatakse armulaual lahjendatud veini, milline asjaolu on põhjustanud ka kahtlusi kinnipeetavate osalemise siiruses. Õigeuspreester jagab kord kuus liturgial armulauda (Ilumets 2008).

Kinnipeetaval on õigus omada mõistlikus koguses religioosset sümbolikat ja ei ole määratud, et üks konfessioon võib omada just seda ja teine teist sümbolikat (Tartu Vangla Kodukord 2009). Näiteks palvehelmed on kasutusel rohkem katoliku ja õigeusu kirikus, siis ometi kasutavad ka teised religioonid palvehelmeid.

Valdavalt peavad kinnipeetavad kõike, mis puudutab sümbolikat pühaks, peaks vanglaametnike suhtumine sellesse olema vastav. Kui lähtuda aga ikkagi kõikide religioonide üldpõhimõttest, kus kõik püüavad omal moel saavutada sisemist rahu, siis peaks usklik kinnipeetav olema leplik kõige suhtes, kuid seda oodata ning veel vähem nõuda vanglas, ei ole kohane.

4. UURING

4.1 Uuringu teoreetilised lähtekohad

Uurimismaterjal jaguneb teoreetiliseks ja empiiriliseks, kusjuures teoreetiline osa annab empiirilisele uurimusele raamistiku. Töö teoreetiline osa kirjeldab konfessioone, näitab religioosseid rituaale ja sümbolikat.

Töö empiiriline osa koosneb uurimisprobleemi asetusest ja ainekust, eesmärgi ja ülesannete püstitusest, uurimuse teostamisest, uurimisanndmete analüüsist ja arutelust ning kokkuvõttest.

4.2 U. Bronfenbrenneri sotsio-ökoloogiline süsteemiteooria

Üheks teoreetiliseks lähtekohaks on U. Bronfenbrenneri sotsio-ökoloogiline süsteemiteooria, mis käsitleb inimesi pidevalt adapteeruvana interaktsioonis keskkonnaga (Bronfenbrenner 1979).

U. Bronfenbrenner kirjeldab oma teoses, kuidas inimesed muudavad keskkonda ja muutuvad ise selle mõjul. Ümbritsev mõjutab indiviidi ökoloogilist arengut dünaamilise tervikliku süsteemina.

Sotsio-ökoloogilises süsteemiteoorias on tegemist põhimõttega, et keskkond on terviklik ja kõik astmed on omavahel seotud. Inimest vaadeldakse tegutsejatena kodu, kooli ja vaba aja ettevõtmiste erinevates rollides ning hinnatakse, kuidas erinevad keskkonnad neid, nende mõtlemist ja käitumist mõjutavad (Klefbeck, Odgen 2001, 55).

Autor lähtus uuringu teoreetilise baasi valikul sotsiaalsest lähtekohast. Autori arvates kirjeldab U. Bronfenbrenneri teooria kõige tabavamalt kinnipeetava ja Jumala vahelist suhet.

4.3 Uuringu hüpotees, metoodika ja valim

Tartu Vanglas autori poolt 2008 – 2009 läbiviidud usuteemaline analüüs baseerub poolstruktureeritud intervjuul. Autori poolt läbiviidud uuringu lõppfaasi 30 Tartu Vanglas karistust kandvat kinnipeetavat. Uuringu läbiviimise ajal toimusid uuritava grupi sees muutused. Valimist langes välja vanglate vahelise ümberpaigutuse tõttu 3 kinnipeetavat, üks vabanes. Üks kinnipeetav keeldus kategooriliselt rääkimast oma suhtest religiooniga.

Juba töö alguses püstitas autor hüpoteesi: Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist.

Andmete kogumine toimus poolstruktureeritud intervjuudena. Autor pidi intervjuueeritavatele oma tegevuse mõtet ja eesmärki selgitama ning küsima luba teha märkmeid.

Autor otsustas intervjuu kasuks, sest väga spetsiifilise teema tõttu oleks küsimustikku kasutades võinud osa olulist informatsiooni tähelepanuta jääda. Samuti on tegemist ebatavalise keskkonna ja intervjuueeritavatega. Suurele osale intervjuueeritavatest kinnipeetavaist oli taoline kogemus esmakordne. Neile tuli vajaliku info omandamiseks esitada intervjuuerides täiendavaid küsimusi.

Autor kasutas suulist intervjuud (vt lisa). Intervjuu koosnes järgmistest osadest: retsidiivsus, otsingud, usuline kogemus, sümbolika, tulevikunägemus. Küsimuste eesmärgiks oli saada pilti kirikut külastavate kinnipeetavate olukorrast, vajadustest ja probleemidest. Intervjuude alguses selgitas autor, et intervjuueeritaval on õigus katkestada või lõpetada, juhtida tähelepanu küsimusele, millele ei taheta vastata, ning teha täiendusi, millele küsija ise ei osanud tulla.

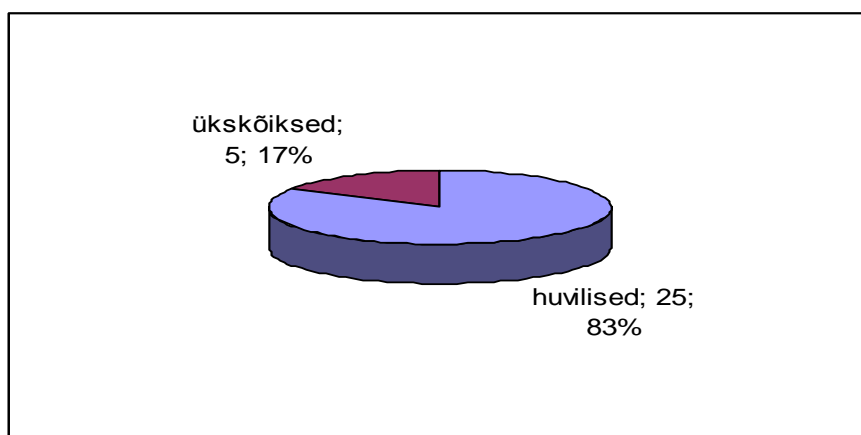
4.4 Uuring, tulemused ja arutelu

Ajavahemikul aprill 2008 kuni veebruar 2009 viis 30 kinnipeetavaga autor läbi poolstruktureeritud intervjuud. Autor valis küsitlusalusteks kirikut külastavad kinnipeetavad. Eelkõige eeldas autor intervjuude läbiviimise ajal küsitletute ausust. Põhiteemadeks kasutas autor lisas toodud küsimustikku.

Intervjuude käigus täheldas autor, et kinnipeetavad väljendasid oma suurt kaotusvalu ja ängistust, mida neis esile kutsub kodust ilmajäämine. Vangimineku tõttu muutuvad üldjuhul inimese tavaline harjumuspärane elukorraldus ja ettekujutused.

Intervjuude käigus selgus, et Tartu Vanglas on kinnipeetavail huvi kiriku ja religiooni vastu. Kinnipeetava huvides kasutab vanglas kaplan iga suhtlusvõimalust, s.h leiab talle mooduseid kirikus jumalateenistustel käia. Kinnipeetavad ise pöörduvad kaplani poole erinevatel kriisihetkedel. Väljakutsete põhjuste pingerea tipus on lähenev kohtuistung, istungi järgne kriis, sassis suhted lähedastega, kuid ka religioossed küsimused.

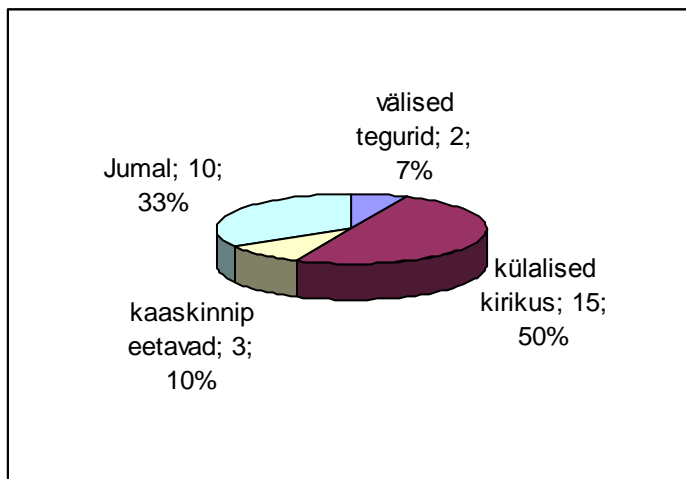
Autor oma uuringus on jõudnud järelduseni, et sügavamaks sisuks on kinnipeetava vajadus hingelise toe järele. Kaplanist teatakse, et ta on usklik inimene, loodetaksegi temale, endale täpselt aru andmata, et tõelist abi on võimalik saada vaid Jumalalt. Kinnipeetavate üldist religioonihuvi uurides jagunesid vastanud kolme rühma: huvilised, usklikud ja ükskõiksed. Liites usklikud ja huvilised, saame positiivselt meelestatud kinnipeetavate rühma, millesse kuulub 25 inimest. Usuhuviliste hulk ületab ükskõikseid viiekordselt (vt joonis 1). Küsimusele religioonihuvi kohta vastas 30 kinnipeetavat.

Joonis 1. Vastanute üldine religioonihuvi Tartu Vanglas.

Tartu Vanglas on kinni peetavatel võimalus kiriku külastuseks registreeruda iga nädala neljapäeval inspektor – kontaktisiku kaudu, kes edastab nimekirja koos kaasneva ja vajaliku informatsiooniga julgeolekuosakonda. Autori igapäeva töös tehtud tähelepanekul jääb kinnipeetav kiriku külastusest eemale kas julgeoleku kaalutlustel või isiklikust mitte minemise soovist, kuid küsitletud isikuid see ei puuduta.

Kinnipeetavate motiivid pole alati kõige selgemad, pole jumalateenistustel osalemise tähtsust võimalik üle hinnata. Nii intervjuude käigus kui ka igapäevast tööd tehes, märkas autor, et kinnipeetavate hulgas on neid, kes lihtsalt proovivad oma probleeme lahendada religiooni abil, kuna kõik muu pole seni aidanud. Sunnitud pöördujad on need, kes muudavad usku väliste tegurite mõjul, näiteks kinnipeetav tuleb kirikusse lootusega, et kohtunik tõlgendab seda tema soovina muuta oma eluviise, hakata mõtlema ja käituma positiivselt. Põhjust kirikusse tulla võivad anda ka külaliste viibimine teenistusel, lootus sõbraga kohtuda. Usuline pöördumine tähendab laiahaardelist muutust, mis võib alguse saada mingist usutegevusest, milleks võib olla näiteks elustunud pühendumine kui soov taasleida Jumalat ja usku ning mis võib lõppeda emotsionaalselt kogetud uuestisünniga. Küsimusele kiriku külastamise põhjuste kohta vastas 30 kinnipeetavat (vt joonis 2).

Joonis 2. Kiriku külastamise põhjused Tartu Vanglas.

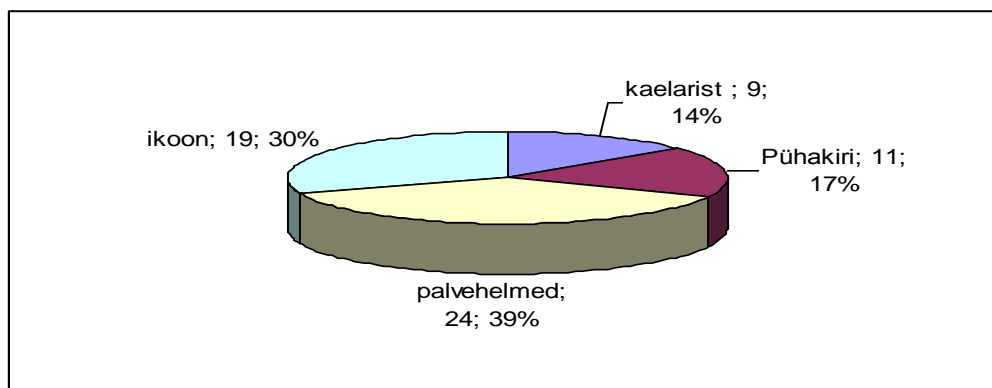
Saadud tulemuste alusel võib autor väita, et kinnipeetavate huvi religiooni vastu on suur. Kinnipeetavate õiguse rahuldada usulisi vajadusi sätestab nii Põhiseadus kui ka vangistust reguleerivad õigusaktid – Vangistusseadus ja Vangla sisekorraeeskiri. Konkreetselt tähendab see, et vangla sotsiaalosakond (tuginedes Tartu Vangla sotsiaalosakonna põhimäärusele) peab kinnipeetavatele pakutavat religioosset tegevust laiendama ja mitmekesistama. Samuti tuleb hoolitseda, et kinnipeetavail oleks võimalus kõigest pakutavast osa saada.

Poolstruktureeritud intervjuu põhjal selgus, et 30 küsitletu seas on ka neid kinnipeetavad, kes külastavad kirikut ja on saanud abi. Autori valitud 30 kinnipeetavat käivad väga tihedalt kirikus, kuid nendest ainult pooled saavad väita, et nad usuvad Jumalasse tõeliselt. Usk Jumalasse on andnud neile palju abi ja toetust hakkama saada vanglas. Teine pool küsitletutest leidsid, et nad ei saa öelda, et nad usuvad täielikult Jumalat, kuid kirikut külastades ja palvetades, on nad saanud hingerahu.

Töö esimese osa alguses tsiteeris autor, et iga religiooni juurde kuuluvad nende rituaalid. Intervjuus kinnipeetavatega koorus välja põhilised Tartu Vanglas kasutusel olevad rituaalid – armulaud, ristimine (püha vee piserdamine ristimise vaagnalt või ristitava kastmine basseini), üritused liikuvate pühade puhul (nt lihavõtte), pihtimine. Kinnipeetavate hulgas on eriti suure populaarsusega kirikus toimuvad rituaalid.

Tartu Vanglas on kinnipeetaval lubatud omada mõistlikus koguses järgmiseid usulise sümbolika elemente – Pühakiri (ka kartseris), õigeusklikel ikoon ja kaelarist (nööri

küljes), palvehelmed, religioossed peakatted, palvevaip. Kirikus on kinnipeetavatel võimalik teatud rituaalide puhul pruukida pühitsetud kirikuleiba. Personaalselt on lubatud kinnipeetavatel põletada viirukit.

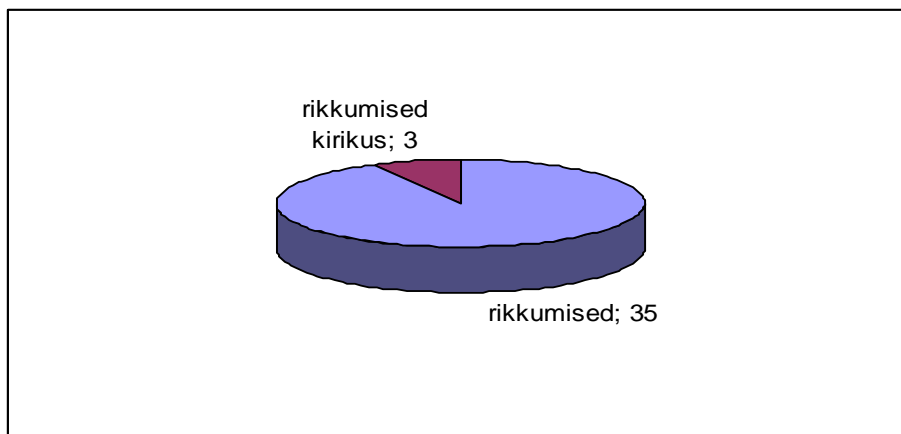

Joonis 3. Usuline sümbolika kinni peetavate hulgas.

Autor küsitles 30 kinnipeetava käest, kui oluline on nende jaoks palvetamine ja koht kus palvetada. 17 küsitletut olid arvamusel, et kellel usk tõeliselt südames, ei ole tähtsust, kus palvetad, sest usk on sinu südames. 13 kinnipeetavat leidsid, et kõige rahulikum on palvetada kirikus. Põhjusteks tõid kinnipeetavad, et kirikus on rahulik, et seal on mõttekaaslased, neil tekib ühtekuuluvus tunne. Jagatakse oma maailma teistega.

Autori poolt välja valitud 30 kinnipeetavat vastasid 28, et Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist. Tulem on selline, sest intervjuueerijate seas oli enamus õigeusklikud ja kristlased. Kaks küsitletut arvasid, et on diskrimineerimist mingil määral. Autori arvates nende kinnipeetavate arvamus diskrimineerimisest võib tuleneda sellest, et nad töötasid varem kirikus, kuid julgeoleku kaalutlustel vabastati töökohustustest (distsipliinirikumine).

Tartu Vanglas on keskmiselt nädalas 35 kinni peetavate isikute poolset distsipliinirikumist. Rikkumisi kirikus on keskmiselt 3. Autoril polnud võimalik saada informatsiooni kinnipeetavatele isikutele kirikus tehtavate märkuste kohta, kuna neid kirjalikult ei fikseerita. Antud informatsioon tugineb autori vestlusele järelevalvet teostavate ametnikega. Kinnipeetavate poolne distsipliinirikumine kirikus ei ole nädalati konstantne suurus. Autor on vaadelnud siin ajavahemikku jaanuar 2008 – jaanuar 2009 ja tehtud üldistus on matemaatiline keskmine aasta lõikes..

Joonis 4. Distsipliinirikumised kirikus nädala lõikes.

30 küsitletu seast, kes külastavad kirikut Tartu Vanglas regulaarselt, ei teadnud nendest 20% öelda, kas jäävad kirikut külastama ka peale vabanemist. 80% vastanutest olid veendunud, et vabaduses käivad kirikus edasi. Vestluse käigus koorus ka vabanemise hirm, mis võivad mõjutada edasist eluviisi ja tahet mitte jõuda tagasi vangla seinte vahele. Vangla eesmärk on suunata kinnipeetav juba vangistuse ajal õiguskuulekale käitumisele, see aeg jääb tahaplaanile kinnipeetava reeglitekohane käitumine vabaduses. Ka kinnipeetava suunaks rohkem on vanglas ellujäämine ja kohanemine vangla eluga. Autori arvates hakkab kinnipeetav mõtlema vabanemisele alles siis, kui kaaskinnipeetav vabaneb või kinnipeetaval endal hakkab lähenema ennetähtaegne vabanemine. Tartu Vangla püüab tegutseda aga mõlemas suunas – nii toimetulekuks vanglas, kui toimetulekut vabaneses. Kuid elu on näidanud, et vabaduses ootavad vabanejat ees vanad sõbrad, pole kindlat tööd – või elukohta, pole lähedaste toetust. Kas see, et uskuda vanglas Jumalat ja leida temas toetust, on nii palju piisav, et saada hakkama eluga ja muuta vabaneses oma elustiili.

KOKKUVÕTE

Käesolevas uurimustöös süvenes autor Eestis olevate usundite teoreetilistesse alustesse. Eraldi vaatas autor Tartu Vangla olemas olevad konfessioone ja vastavaid rituaale. Nende teadmine ja tunnistamine võib olla aluseks ühiskonna institutsioonide käitumismustrite muutumiseks. Uurimistöö vajalikkuse tingis asjaolu, et usundid ja usuga seotud rituaalid vanglas on vähe uuritud ja praktilise töö kogemus kinnipeetavatega Tartu Vanglas, mille käigus on tulnud sageli ette küsimusi, miks üks või teine kinnipeetav käib kirikus.

Tartu Vanglas autori poolt 2008 – 2009 läbiviidud usuteemaline analüüs baseerub poolstruktureeritud intervjuul. Autori poolt läbiviidud uuringu lõppfaasi 30 Tartu Vanglas karistust kandvat kinnipeetavat. Uuringu läbiviimise ajal toimusid uuritava grupi sees muutused. Valimist langes välja vanglate vahelise ümberpaigutuse tõttu 3 kinnipeetavat, üks vabanes. Üks kinnipeetav keeldus kategooriliselt rääkimast oma suhtest religiooniga.

Töö kõige olulisem resultaat on järgmine – püstitatud hüpotees leidis kinnitust: Tartu Vanglas ei ole usulist diskrimineerimist. Kinnipeetavate usuline tegevus Tartu Vangla on reguleeritud õigusaktidega. Vanglat külastavad erinevate konfessioonide usutegelased ja kirikus toimuvad suuremate vanglas enam esindatud religioonidega seotud riitused. Kaplani töös kinnipeetavatega on võimalik saavutada positiivseid tulemusi ning religioonil on selles otsustav roll.

Autor oma uurimustööga on jõudnud järelduseni:

1. Kinnipeetavate seas religiooni huvi on suur. Vastanute seas 83% tunnevad huvi religiooni vastu ja külastavad kirikut, vaid 17% jäävad ükskõikseteks, kes siis erinevatel põhjustel üldse ei tunne huvi või kui aega ja viitsimist võiks ju siis minna kirikusse, et vaadata, mis seal toimub.
2. Kiriku külastamise põhjuseks on uuring andnud - et usklikke on 33%, huvi kirikus külalisesinejate vastu on kinnipeetavate seas 50%, lihtsalt kaaskinnipeetavaga kokkusaamine ja informatsiooni vahetamine on 10% ja välistegurite mõjul külastab kirikut 7% (ehk usutakse, et ma olen muutunud).

3. Uuringu tulemusena on selgunud, et 30 küsitletu seas 17% ei ole tähtsust, kus palvetada, sest Jumal on nende südames. 13% küsitlustest, aga leidis, et rahulikum ja parem on palvetada kirikus, sest seal on mõttekaaslased.
4. Kõik 30 küsitletut olid rahul kirikus toimuvaga. Põhilised rituaalid, mida eelistati on ristimine, armulaud ja pihtimine. Erilise tähelepanu all on liikuvad pühad, sest sinna on ikka oodata kas külalisjutlustajat või - esinejaid. Uuring näitas, et kõige enam levinud sümboolika on küsitletute seas palvehelmed 39%, ikoon 33%, Pühakiri 17% ja kaelarist 14%.
5. 30 kinnipeetavat, kes külastasid regulaarselt kirikut, ei osanud vastata, mis saab neist peale vabanemist, kas nad jäävad Jumala juurde. Vabas maailmas ei sõltu neist kogu nende saatus. Kinnipeetavate seas on küll suur huvi kirikus toimuva vastu, kuid keegi ei vastanutest ei teadnud, kas ta ikka on tõeliselt pöördunud Jumala rüppe või on see lihtsalt hetke ajend, sest nii lihtsalt on kergem vanglas olles hakkama saada. Autor leiabki, et rohkem otsitakse hingelist tuge ja positiivset mõistmist kirikust.

Töö tulemusi analüüsid teeb töö autor Tartu Vanglale järgmised soovitused:

1. Intervjuudest on selgunud, et kinnipeetavate jaoks usk ja Jumal on ainult ajutised nähtused (vangistus perioodiks) on vajadus teha tausta uuring kinnipeetavate suhtes – kes käib kirikus usu pärast, kes midagi muud tegemas.
2. Jumalateenistuse läbiviimisel oleks vaja eraldada erinevates eluhoonetes asuvad kinnipeetavad, kuna distsipliini rikkumiste statistika näitab, et kõik kiriku külastajad ei viibi seal Jumala pärast.

Lõpuks ühineb töö autor T. Beckneri väitega: kui tahate muuta inimese saatust, muutke tema mõttemaailma, sest mõtted muutuvad teoks, teod harjumuseks, harjumused kujundavad iseloomu ja iseloom saatust. Tõeline ümberkasvatamine algab südamest ning palju kergem on inimest Egiptusest vangistusest välja viia kui Egiptust inimesest.

SUMMARY

The current thesis is in 39 pages, 30 of which compile its main section. The thesis is written in Estonian. The thesis consists of an Introduction, four Chapters divided into Subsections, a deductive Conclusion including also recommendations to the Prison, and a Summary in English.

The main aim of the thesis is to elicit religious rituals in 2008-2009 in the Tartu Prison. The Author attempts to point out the main religions in the Prison and religion-related rituals, and seek for possible discrimination.

The thesis is topical because religions and religion-related rituals in prisons have rarely been studied. The Author was incited to write the thesis by the question why some detainees start to visit the prison chapel during their detainment. The Author brings out sociological approach to religion in both society and prison.

The thesis is based on the hypothesis that there is no religious discrimination in the Tartu Prison. In order to verify the hypothesis, the Author analysed the subject-related literature and conducted a study among 30 detainees serving their sentences in the Tartu Prison. The results are summarised in the Summary based on quantitative analysis.

Deducing from the results of the study, the Author concluded that there is no religious discrimination in the Tartu Prison. The Author brought out the reasons for visiting the church chapel, most widespread religious rituals and religious symbolics.

VIIDATUD ALLIKAD

1. 2003. Eesti Metodisti Kirik Põhikiri.
2. Beckner, T. 1998. Effective Jail And Prison Ministry For The 21st Century. A Coalition of Prison Evangelists Publication.
3. Bronfenbrenner, U. 1979. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Harward University Press, Cambridge, MA.
4. Durkheim, E. 1968. Religiooni elementaarsed vormid.
5. Eesti Entsüklopeedia 1987. II osa. Valgus. Tallinn.
6. Glock, C., Stark, R. 1966. Christian Beliefs and Anti-Semitism. New York.
7. Goethe, J.W . Otsige endast ja te leiate kõik.
8. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2004. Uuri ja kirjuta. Tammi. Helsinki.
9. Klefbeck, J. Odgen, T. 2001. Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
10. Mauranen, M. 1990. Ankkuri 1. Lukion uskontotieto. Keuruu, Suomi.
11. Maruste, R. 2004. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn.
12. Partridge, C. 2005. New Lion Handbook: The World`s Religions. Mayfield House, 265 Bambarly Road, Oxford OX2 7DH, England.
13. Plaat, J. 2000. Mida usuvad Eesti elanikud? Religioonisotsioloogilistest küsitlustest aastatel 1990–2000.
14. Saare T. 2001. Sümbolika leksikon. Avita. Tallinna Raamatutrükikoda.
15. Shaikh Muhammad ibn Saalih al-Uthaymeen. Explanation of the three fundamental principles of Islaam.
16. Shaikh Saalih al-Fawzan. Beneficial answers to questions on innovated methodologies.
17. Smart, N. 1989. The World's Religions: Old Traditions and Modern Transformations. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Tartu Vangla kodukord. 2009.
19. Tennmann, E. 1991. Maailma usundid. Helsingi.

Internetimaterjalid:

1. Eesti Apostlik – Õigeuskirik
<http://www.orthodoxa.org/EE/OrthodoxieEE/catechese/kirikuaastaVarvides/nelipuhi.htm> 01.01.2009
2. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
<http://www.eelk.ee/index.php> 01.01.2009
3. Eesti Vabariigi Põhiseadus
(RT 1992, 26, 349) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12846827> 01.01.2009
4. Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta. <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303ET.01000101.htm> 02.01.2009
5. Euroopa Vanglareeglistik.
<http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1&id=129&art=113&setlang=est> 02.01.2009
6. Got questions Ministries 2002
<http://www.gotquestions.org/Bible-Questions.html> 01.01.2009
7. Inimõiguste ja vabaduste kaitse konventsioon.
<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1125B8C7-01C2-46CD-BE4C-37EACCFDFFC1/0/EstonianEstonien.pdf> 02.01.2009
8. Islam Explain Life
<http://islam-explains-life.com/> 01.01.2009
9. Islam. <http://www.eestikirik.ee/arhiiv/arhiiv.php?aDate=2005/5/11&mode=jarjeutt> 02.01.2009
10. Knight, K. 2008 New Advent
<http://www.newadvent.org/cathen/02278a.htm> 01.01.2009
11. Kultuur Estonica
<http://www.estonica.org/est/lugu.html> 01.01.2009
12. Seitsmenda Päeva Adventistide Kogudus, 2008
<http://www.advent.ee> 01.01.2009
13. Thompson, 1982 Eexcerpt from The Elementary Forms of the Religious Life
<http://durkheim.itgo.com/biography.html> 02.01.2009
14. Usuelu 2009. <http://www.siseministeerium.ee/37356> 02.01.2009

15. Vangistusseadus 2009

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13009883> 01.01.2009

16. Weekend Workshops. <http://www.essex.ac.uk/methods/Weekend%20Workshops.htm>
01.01.2009

17. Võrdse kohtlemise seadus 2008. Kommenteeritud väljaanne.

www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/msword&file_id=441699&file_name. 02.01.2009

Avaldamata allikad

1. Jõks, A. 2008. Õiguskantsleri seisukoht nr 6-1/081321/0808011.
2. Ilumets, O. 2008. Religiooni mõju kinnipeetavatele Tartu Vangla näitel.

LISAD

1. lisa. Poolstruktureeritud intervjuu teemad

1. Miks käin kirikus?
2. Mis ajendas religioonist huvituma ja kas see pöördumine toimus vanglas?
3. Mida on usk sinu elus teinud?
4. Millised rituaalid on sulle olulised?
5. Milline sümboolika on sulle vajalik?
6. Kui tihti sümboolikat kasutad?
7. Kas on oluline, kus palvetada?
8. Kas vangla võimaldab piisavalt külastada kirikut ja tegeleda usuliste rituaalidega?
9. Kas peale vabanemist jääd Jumala juurde?